

חבל נחלתו

הערת הגר"י אריאל רב העיר רמת גן

בתשובתך הארוכה על סמכותם של גדולי הדור בעקרון הצדק עמך. רק תלמיד אינו רשאי לחלוק על רבו (בפרט בימינו, בגלל אמצעי התקשורת החדשים רחוקים נעשו קרובים וייתכן שגם חוץ מג' פרסאות יהיה אסור). אך מי שאינו רבו בודאי שיכול לחלוק עליו. אלא שיכול הטוען לטעון איך ייתכן שאדם לא מקבל עליו גדולי תורה כרבותיו המובהקים. ולא היא. לא מכל אחד אדם זוכה ללמוד ואין חובה לקבל עליו את מי שאינו רבו כרבו. אמנם דעת תרוה"ד סי' קלח שת"ח מופלג ובפרט אם הוא גדול הדור נחשב כרבו מובהק לעניין הסבה. אך לא ברור אם גם לעניין קבלת מרותו. כי כבוד שאני ואין ספק שכולנו חייבים בכבודם של כל גדולי התורה, להתחשב בדעתם, ובודאי ובודאי שאין רשות לכל אדם ואפילו לא לצורבא מרבנן לחלוק על דעתם ללא ראיות מספיקות. אך תלמיד שהגיע להוראה רשאי לחלוק על רבו אם יש לו ראיות והוכחות לכך (י"ד רמב, ג בהגה). ולענייננו, מי קבע שיש להתחשב רק בגדולי תורה מסוימים דווקא? עם כל גדלותם, יש עוד גדולי תורה שלא הביעו דעה בנושא. על אחת כמה וכמה שאין לכנות מי שאינו תלמידם ולא קיבל את דעתם של גדולי תורה כ"רשע" כביכול ולפסול אותו לעדות ודין.

וכבר הערתי לכב' הגר"א שרמן אישית שעצם הטענה שבתי הדין לגיור עברו על דעתם של גדולי תורה אינה מדויקת. אותם גדולי תורה קראו לרבנים רושמי הנישואין לא להשיא גר אלא לאחר בדיקה. לכל היותר יש מקום לטעון שהרבנים רושמי הנישואין שלא עשו כן נחשבים אולי כעוברי עברה, למי שסובר כן. אך דיינים שקבלו גרים ולפי התרשמותם הגרים קבלו עליהם קיום תורה ומצוות לא עברו על הוראת הגדולים הנ"ל.

[בכמה מקומות אתה מעמיד את הרבנות הראשית כסמכות עליונה. אכן הרבנות הראשית היא סמכות-על ארגונית בכל הנוגע לכשרות, נישואין, גיור וכדו', דהיינו בכל הנושאים הציבוריים, כדי שהתורה לא תיעשה כשתי תורות. אולם באשר לסמכות הלכתית בכל השאלות הנוגעות לחיי הפרט מסופקני אם הרבנות הראשית עצמה רואה את עצמה כסמכות-על הלכתית].

סימן לג

מזרע ישראל

א. הרב (חבר הכנסת) חיים אמסלם פרסם קונטרס בשם 'וחיילים יגבר' המתייחס לספר אותו הוא אמר לפרסם העוסק בגיור. (כיון שעל הספר שמעתי רק מתוך דבריו לא אתייחס אליו אלא לקונטרס הנ"ל). בקונטרס מתייחס הרב אמסלם גם לנושא הגיור בכלל ולגיור בדורנו. בשני נושאים אלה לא אעסוק כאן. נסקור את עיקרי הנחותיו ומסקנותיו של הרב אמסלם בקונטרס: (א) הרב מניח כי סיבות הגיור (של חיילים בעיקר) הן מאהבת עם ישראל ורצון

חבל נחלתו

להשתייך אליו.

ב) הרב מחלק בין מי שהוא מזרע ישראל, היינו, שאבותיו או אבות אבותיו היו ישראל ונשאו נשים נכריות לבין שאר גרים.

ג) לגבי אלה שמזרע ישראל הוא מוסיף שאם ראינו במעשיהם שהם רוצים להשתייך לעם ישראל ומקבלים עליהם מרצונם מעשים שיש בהם מסירות נפש עבור עם ישראל כגון שירות בצה"ל וכד' – יש להקל את הקריטריונים לקבלת גירותם.

המסקנה הכללית שהרב אמסלם מסיק היא שחיילי צה"ל שהם במעמדם ההלכתי גויים אבל יצאו מזרע ישראל – שאחד מהוריהם היה בן ישראל ונשא נוכרית – יש להקל עליהם שאפילו באים בגלל סיבת אישות או ממון וכד' יש לקבלם ומשמע שאפילו ידוע שלא ישמרו את כל המצוות.

נראה מדבריו שבגלל שני הטעמים הללו: הראשון שהם מזרע ישראל והשני שהם מוסרים נפשם על עם ישראל ניתן לקבלם ללא בדיקת סיבת התגירותם וללא בדיקה או בירור האם ברצונם לקבל עליהם תורה ומצוות.

לדעתי יש להסתייג מן הדברים מכמה טעמים:

ב. קבלת גרים היא מלכתחילה קבלת יחידים ועל בסיס רצון עצמי, אין בעם ישראל קבלת משפחה או שבט או עם לתוך עם ישראל. כל יחיד הרוצה בכך הדלת פתוחה לפניו, אבל אין הגר יכול להתנות שהוא בא עם כל משפחתו המורחבת. גם גיור מלכות כוזר, עד כמה שאנו יודעים עליה נבע מרצון כל יחיד

ויחיד. לא נצטוינו לגרום לגויים להתגייר, וכש"כ שלא לעמים וקבוצות. המקרה היחידי שבו גויירה בעל כורחה קבוצה שלמה היה יוחנן הורקנוס שגייר את האדומים. וכתב על כך הרב ראובן מרגליות (דברים בעתם עמ' 14): "אמת כי יוחנן הורקנוס בנצחוננו על שבטי האדומים הכריחם על כרחם לימול בשר ערלתם, אבל כבר הכירו חוקרי דברי ימינו כי מעשיו אלה לא עשה מנקודה דתית כי אם מנקודת ראות מדינית, לא בהשפעת ההשקפה הישראלית כי אם ברוח ההשקפה ההלנית המתיונת להשוות כל בני המדינה בחצונותם (ראה דה"ר פ' הצדוקים)..." ומביא שחכמים לא מנו זאת בתוך תקנות יוחנן כה"ג המשובחות מפני שלא היתה דעתם נוחה ממעשה יוחנן אלה.

בדורות השונים לפי התמורות הרוחניות שחלו בעולם היו תנועות התגירות של קבוצות נוכרים, אבל גיורים אלו היו מרצון פרטי של כל או"א ועם ישראל לא התחייב לקבל את כולם כמקשה אחת, אולם אין זה מענייננו בבירור זה.

הכללה של כל המתגיירים מאזורים בו היו נישואי תערובת רבים לקבלם כולם לתוך עם ישראל ללא בירור רצונו האמיתי, יש בה סכנה של עירוב נכרים בישראל כאשר כל מטרתם אינה התגירות וקבלת תורה ומצוות אלא כניסה לעם ישראל ללא בדיקה תוך הכנסת כל הקלקולים הנוכריים לתוכנו, וספק גדול אם בעם ישראל קיים כיום כח עיכול של כל אותם קלקולים.

ובמילים אחרות, גיור של כל מאות אלפי הנכרים ללא בדיקה היא מסוכנת

הגירות והנשואין שכתבנו לעיל, שאם יזדמן הדבר שיש כאן תשובה, ומ"מ יש איזה עיכוב שלענת עתה אינם מלין אותו לשם גירות, באופן מצויין כזה כשיודעו הפרטים על נכון, נחכם בזה בע"ה..."

ולכן אם רצינו לפתור בכך בעית נשואי תערובת במדינה – כרינו למתגיירים בור, שכל זמן שהם גויים אינם עוברים בכלום ובגיוור אנו פועלים לרעתם.

לכן, לענ"ד קבלת הגר צריכה להיות על בסיס אישי – רצונו, ולא רצון הציבור או המדינה וראשיה. וכל גר צריך לידון לעצמו ולא על סמך נטיה ציבורית להכניסם לכלל ישראל.

ג. הטעם שמביא הרב אמסלם ממסירות הנפש של השירות בצה"ל לדעתי אינו עומד במבחן המציאות ואי אפשר לומר עליו שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. אמנם בשנים האחרונות היו שתי מערכות מלחמה צבאיות ולכאורה כל שירות צבאי הוא בכלל סכנה. אבל הסדר הרגיל אינו כזה. חלק מהמשרתים עושים זאת כחוק מדינה, חלקם יודעים שבכך נפתחות להם שערי החברה הישראלית וחלקם עושים זאת לשם קבלת הטבות ממוניות (=סל קליטה) וכד'. ואם נשען על הגעתם לישראל ואי עזיבתם עדיין אין מכאן ראיה מוכחת של מס"נ, אלא מציאות של חיים נוחים כלכלית. ואף אם נאמר כן לגבי חיילים המתגייסים לחילות קרביים, מה נאמר לגבי בנות נכריות המתגייסות לצה"ל – מהי מסירות הנפש הנדרשת מהן?! סוף סוף הן אזרחיות המדינה וחלה עליהן חובת שירות חובה. ולכן אין לראות בזה סימן עיקרי למס"נ על עם ישראל.

ד. לגבי טעמו העיקרי שהם מזרע

לעם ישראל כאשר חלקו עדיין אינו יודע את מהותו ואינו שומר תורה ומצוות. כמו"כ אולי כלפי חוץ בגיוור כולל כזה יבטל החשש של נישואי תערובת בתוך מדינת ישראל, אבל מאידך כל אותם מגויירים שאינם יודעים מאומה על עם ישראל ותורתו חייבים עם גיורם בתרי"ג מצוות על המשתמע בכך, וא"כ על כל חילול שבת הם עוברים בחיוב סקילה וכו' וכו' ובגיוור אנו עוברים כלפיהם בלפני עיוור שכן הם אינם יודעים מאומה.

וכך כתב הראי"ה קוק בשו"ת עזרת כהן (סי' סח):

"וע"ד קבלת הגרות, של הנכרית שישבה עם בר ישראל באיסור, הלא ע"פ רוב אלה האנשים אינם שומרים כלל מצות התורה, ומזלזלין בטבילת נדה, וא"כ הרי מכשילין אותן יותר, ואיזה תועלת יש להזדקק להם לקבל גרים כיוצא בהם. ואיני נכנס לפרצה דחוקה זו רק כשרואין שהם באמת חוזרין בתשובה, אבל אז הלא ישמעו ג"כ לקול מורים לפרוש זמ"ז, רק באופן רחוק אם יזדמן שאינם יכולים להתפרד מסבות מכריחות ומ"מ הם נכנסין בעול מצות, באופן שקבלת היהדות לא תהי' אצלם ח"ו כדבר חוכא, כרגיל בעוה"ד, אם יזדמן אופן כזה אז יהי' כדאי לדון בזה.

"וה"ה לגבי מילת הילד הנוולד להם מהנכרית, שכ"ז שאין כאן תשובה וקבלת מצות באמת **מה נרויח מהגירות של הילד כשיגדל**, אפי' אם יתגייר אח"כ, אדרבא קשים גרים כאלה בודאי כספחות, רק בהזדמנות רחוקה של תשובה מצד האב או האם, אז יש לדון בזה, אבל הלא בתשובה הגונה הרי יסכימו שתהי' המילה לשם גירות, ואז אין כאן שום שאלה, וחוזרים אנו ג"כ לאותו הענין שדברנו ע"ד

חבל נחלתו

נתגיירו הם גרים גמורים והחולקים באלו בני האנוסים הראשונים ואומרים שהם בתורת חליצה ויבום מפני שאומרים שמתמא לא היו מתערבים אלא אלו עם אלו ואם היה שום א' מהם מתערב עם אשה נכרית היתה ידועה אצלם והיו מרחיקים עצמם מהם ולפי' מן הסתם נאמר שהם בחזקת שלא נדמעו אלא אלו עם אלו ומפני זה כתב שאינם צריכות טבילה אם באים להתגייר מפני שמתמא בעלי תשובה הם ואינם גרים שאם היה ערבובייה בהם היתה ידועה אצלם ובנ"ד בזאת האשה היא היתה גויה ובחזקת כן לקחה ואינם מצויים שם כי אם גויים גמורים וגויות גמורות". ומדגיש שדוקא בני אנוסים נחשבים לישראל גמורים מכח הוריהם אבל בני נכריות צריכים גיור מלא ואין להם כל קשר משפחתי עם אביהם מישראל. וכן בסיום התשובה: "כלל העולה כי הזרע שילדה אותה הנכרית אין לו שום קורבה לא עם ראובן ולא עם בניו והו' נגד אחרי אמו הנכרית ואין לו קורבה ויחס עם שום אדם מהם לא עם ראובן ולא עם בניו והוא המובן מהתלמוד והפוסקים ואין בזה שום חולק כלל".

ואף תשובת הרדב"ז (ח"ג סי' טו) אינה עוסקת אלא בבני אנוסים שהם מישראל שנולדו במומרות האם צריכים טבילה. וש"ת הרא"ם (סי' נח) שעסק בקראים ובצדוקים אינו מדבר בנישואי תערובת

ישראל אף על זה נפלה מחלוקת בין חכמי ישראל.

הרב אמסלם מביא את שו"ת הרשב"ש (סי' סח) שהיקל בקבלת בני האנוסים אע"פ ששבים מאהבת אשה. אולם הרשב"ש עצמו חילק בין האנוסים לבין שאר גרים, שכן האנוסים הם מישראל ואינם בני תערובות ולכן אינם צריכים גיור, בעוד שנכרים אפילו הם מזרע ישראל צריכים גיור¹.

וכן בשו"ת יכין ובעז (ח"ב סי' לא) שעסק בבני משומדים חילק בין בניהם מישראל לבניהם מנכריות שצריכים גיור ועליהם לא כתב שעומדים בקדושתם ויש מצוה לגיירם ולקרנם. וז"ל בסוף תשובתו: "וכן בכאן נאמר כיון שאין נושאין גויות אלא מעט ואותן שאין נושאין גויות הם הרבה מאד עד שכמעט שאין יחס לאותו המעט בערך אל הרוב א"כ כל הפורש מהם אצלנו לעשות תשובה מרובה פריש ומזרע ישראל קאתו ואשתו זקוקה לאחיו המזמר". ואף הרי"ד (שו"ת סי' צח) עסק במשומדים אך לא בבני תערובות.

וכן בשו"ת מהר"י בי רב (סי' לט) עסק במשומדים ודיניהם אבל בני תערובות התרחקו מהם. וז"ל: "הכלל העולה שבנדון שלפנינו זאת האשה שלקח ראובן בפלנדיש שהיתה גויה גמורה אינה נכנסת תחת שום דבר מזה אלא ודאי שהבנים הנולדים ממנה אפי' מישראל הם כגויים גמורים ואם

1. ז"ל שו"ת הרשב"ש (סי' סח): "מיהו זהו (= שאין מקבלים לכתחילה מאהבת דבר) בגוי הבא להתגייר, אבל מהאנוסים אלו או מזרעם אין דוחין אותם מפני זה, אבל המקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה עליו נאמר אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה". ומביא מר' יוחנן שנתן אחותו לרשב"ל שחזר בתשובה. לענ"ד גם באנוסים או בזרעם מדבר בישראל עצמם ולא בזרעם מתערובות, אמנם הרב אמסלם הבין זאת בבני תערובות ועל כן בנה חילוקו.

ה. ומצאתי מחלוקת אחרונים בשאלה שהעלה.

בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר (ח"א י"ד סי' רכט) התווכחו רצ"ה קלישר ובעל השו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר בענין מילת נכרים בני יהודים מנכרית. הרב קלישר מצדד לקרב בני נישואי תערובת בכל הניתן בעוד שהרע"ה חריף בהתנגדותו לכך.

ז"ל רצ"ה קלישר: "ועוד יש לעורר שטבילה כזו אשר אביו ישראל יותר מחזייבין להכין לו דרך הבחירה מאשר יעשה להנולד מנכרי כי הגם שמדינא הולד כמותה לענין יחוס, עכ"ז מצינו כי זרע הקודש יקרא שהרי כשעזרא הוכיח לישראל אשר נשאו נשים נכריות אחר אומרו כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם אמר: והתערבו זרע הקודש בעמי הארצות (עזרא ט' ב') (יט) וגלגל זה אם יש באפשרות להוציא זרע נשחתה מהטומאה ולהוציא ממסגר אסיר ולהחזירה אל הקודש מה טוב ומה נעים חזקינו (ומה שהוציאו שם הנשים בימי עזרא ולא גיירו אותן, הוא מפני שהיו מן ' האומות כמפורש בעזרא עיי"ש או שלא אבו מלהניח עבודת כו"מ). וכן מצינו באברהם ע"ה שנשא שפחת שרה אשר לפי הדין הולד כמותה והוא עבד, ועכ"ז אמר ית' (כ) כי זרעך הוא (ואם הי' יכול לשחררו מבלי רשות שרה יש מקום עיון).

"ובנידון דידן לא בלבד שזכין להבן אשר בחזירתו פתוח עי"ז להתקדש, גם לאב זכין מאוד, כי כאשר החוטא ישים אל לבו לשוב (כאשר הוקרה למרבה, בפרט אם אשתו הנכרית מתה) איך יקובל תשובתו אם הוליד בנים לע"ז הלא הוא מעוות לא יכול לתקן כדתן בחגיגה ט', אך אם עשינו בזה רצונו הטוב

אלא בדינם לענין מילה וכד'. ומצאנו דיון ברדב"ז (ח"ד סי' יב) בדבר מצבם של בני מומרים ומביא מחלוקת ראשונים בכך. וכן בשו"ת בנימין זאב (סי' עב) דיון במשומד החוזר בתשובה. אבל שוב אין להוכיח מכאן שכן המדובר בכאלה שלפי דינם הם יהודים והדיון על היחס המתאים לאור מעשיהם או מעשי אבותם.

וכן מתשובת תורת חיים (מהרח"ש, ח"ב סי' יג) אין ראיה לדעת הרב אמסלם שכן עוסק בירושת בני אנוסים מנכרית שהתגיירו כולם, ורק בגלל שכתב בצואתו לתת להם ולא לאחיו היורשו מד"ת והשטר נעשה ע"י שלוחי המלכות ודינא דמלכותא דינא – הם היורשים. אבל לא עסק בחיוב לקרבם וכד'.

וכן בשו"ת מהריט"ץ (החדשות סי' קז) עוסק באנוסים שחזרו בתשובה וא"כ דינם לגמרי כישראל ובודאי שכל המעשים המוטלים עליהם אינם מד"ת. וז"ל: "ולענין הנשים שלא טבלו (=האנוסות), נראה דגם אין טבילת הנשים מעכבת כיון שהם זרע ישראל. ולא דמי לגויה שלא טבלה, שעדיין בגיותה עומדת, אבל זאת כשרה היא ובכשרות עומדת, כיון שבאה לחסות תחת כנפי ה' כבר חזרה לכשרותה. ואפילו היתה האשה הזאת שנולדה באונס, כיון שאמה היתה מישראל ואינה בת גויה ודאי אינה צריכה טבילה". וכתב שנוזהרים מלשאת גויות וכן הנכרים נוזהרים מלהתחתן במ.

וכן שו"ת בעי חיי (ח"א סי' ב) עוסק בגר האם ניתן למנותו לשררה על ישראל, אבל אין בדבריו רמז למה שהציע הרב אמסלם. סוף דבר, לא מצאתי בראשונים ואחרונים שהביא הרב אמסלם בקונטרס,, תימוכין לדעתו.

חבל נחלתו

וכלל עכ"ז יש לו איזהו יחס עמו שיש לו זכות ואם לוט ניצל בשביל אברהם פשיטא דיש ג"כ זכות לישמעאל בשבילו, וכל זה כתבתי לאותן הסוברים דהאבות היו באמת בגדר ישראל כנודע הפלפולים בזה מפרשת דרכים [דרך האתרים דרוש א'] אבל להסוברים דרק לחומרא היו בכלל ישראל פשיטא דע"י החומרא שהחמירו לא פסק ישמעאל מלהיות בן לאברהם קודם מתן תורה.

"(כא) ומה שהאריך בדרכי מוסר כי יהי טוב מאד שלא לסתום מהחוטא דרך לשוב שהוא עתה בכלל מעוות לא יוכל לתקון ובנים אפשר שלפעמים גדולי ישראל יוצמחו מהם וכו', הנה דברי מוסר כאלו בודאי ראויים לגברא יקירא כמהו אבל כל זה איננו שוה לן ואנו מצד הדין אנו דנין ולדינא לענ"ד אין לנו רשות למול נכרים כאלו ואין אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך [שבת ד' ע"א], ואי משום מעוות לא יוכל לתקון לא ידעתי איך מצא זאת שהוא בכלל מעוות וכו' דבמשנה לא קאמר ר' שמעון בן מנסי' רק בבן הערוה שהוא מיוחד אחריו ופירש"י שהביא פסולים בישראל (דייקא) ויהא זכרון (משום שמיחוס אחריו) אבל בבעל נכרית אף דבודאי ליכא בגדר

למול זכריו אז בנקל ישוב הוא עם בניו ואנחנו פותחין יד לתשובה, ואף במי שלא ישוב ח"ו עכ"פ בזה לכו נכון עמו שרוצה להחזיק בניו בדת יהודית במולו אותם ובל"ס כאשר יגדלון יורם שיטבילו ע"ד ב"ד דהא ניחא לי' לבן במאי דעביד האב ויבחר בחיים, ובנים כאלו יש אפשרות לפעמים שגדולי ישראל יוצמחו מהם הלא השושנה מבין החוזים תצמיח (כא)".

עונה לו על כך רבי עזריאל הילדסהיימר: (יט) ומה שהביא מעורא ט' ב' והתערבו זרע הקודש וכו' לא נלע"ד כלל דלפי דבריו אמאי לא השיב ר' יעקב איש כפר נבורי' בירושלמי הנ"ל פ"ב דיבמות ה"ו רא' לסברתו מפסוק זה², ודילמא באמת יש סתירה בפסוקים הנ"ל ואף דכל מאי דאפשר לשינוי משנינו עכ"ז ליכא להלקות ע"ז. אכן באמת הך זרע קודש איננו הבנים הנולדים מנכריות רק זרע ישראל נתערב, דהיינו עצמם נתערבו בעמי הארצות, דהיינו בנשים נכריות ומהולדות ליכא שום רמז בקרא.

"(ס) והראי' מישמעאל שאמר הכתוב עליו כי זרעך הוא ג"כ ע"כ ליכא רא' מטעם הנ"ל, ועוד חזק יותר דאמאי לא מייתי ר' יעקב רא' חזקה מזה אע"כ כפירושי המפרשים (עיין בספורנו) דאף דבאמת אינו זרע כלל

2. ירושלמי יבמות (פ"ב ה"ו): "יעקב איש כפר נבוריה אזל לצור אתון שאלין ליה: מהו מיגזר בריה דארמייתא בשובתה, וסבר מישרי לון מן הדא ויתילדו על משפחותם לבית אבותם. שמע רבי חגי אמר: ייתי אייתוניה דילקי. אמר ליה: מאיכן אתה מלקיני? אמר ליה: מן הדא דכתיב ועתה נכרות ברית לאלהינו, אמר ליה: מן הקבלה את מלקיני? אמר ליה: וכתורה יעשה, אמר ליה: מן הדא אורייה? אמר ליה: מן ההיא דאמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי כתיב: לא תתחתן בם וכתוב: כי יסיר את בנך מאחרי, בנך מישראל קרוי בנך ואין בנך מגויה קרוי בנך אלא בנה, אמר ליה: חבוט חבוטך דהוא טבא בקלטא".

להם דין ישראל מ"מ מה שיצא מפי הקב"ה בעצמו ודאי ידע ית' כתורתו הקדומה. "ומה שכתב באות כ"א דמעוות לא יוכל לתקון, הוא רק במשנה [חגיגה ט' ע"א] בבא על הערוה, כן הוא האמת, אך אטו לא נוכל לדין ק"ו, אם בהוליד ממזר אשר ממזר ת"ח קודם לכהן ע"ה [הוריות י"ג א'], המעוות גדול, כ"ש (ג) בהוליד בן לע"ז אשר מדינא אף להניק לנכרית אסור (ע"ז כ"ו א) מפני שמקיים בן לע"ז, כש"כ המעוות גדול שהוליד בעצמו בן לע"ז, ואיך יתקן המעוות אם לא כאשר ימול את בניו, ואין זה צריך לפנים".

והרב עזריאל הילדסהיימר ענה לתשובות רצ"ה קלישר:

"(יא) **זרע ישראל** במקום **ישראל** במקומות אין מספר ומה לי להעתיק דברים פשוטים כאלו ולדוגמא א' ישע' מ"ה כ"ה. "ומה שדקדק הא כבר אמר כי נשאו וכו' ולמה עוד והתערבו וכו', הנה מלשון כי נשאו וכו' לא נשמע עוד שלא התגירו הנשים האלו ונכנסו תחת כנפי השכינה ונתנה הוסיף דילמא באמת לא היו משבעה אומות ובאמת נתגירו אבל באמת לא הי' כן רק נשאו בגיותן ונוסף שהיהודים נכשלו בהם. "ומה שדקדק דלמה לו להוסיף הך זרע ישראל אם ידקדק דקדוקים כאלו גם אנכי לא נפל מזה ואדקדק לו מאות אחרות כמו בתהלים כ"ב כ"ד, ואשאל זרע ישראל אחרון ל"ל, מ"ש זרע יעקב או זרע ישראל וכהנה וכהנה אין מספר אלא שאין לדקדק דקדוקים כאלו על פסוקי התנ"ך דרצה השי"ב שיהי' מוטעם ומורגש ע"י כפילת הדיבור.

"ומה שחשב להטעים הדבר במש"כ והתערבו שהוא עתיד, לדעתי טעה בזה כי

החסידות כלל וכלל ועונו רב הוא מאד עכ"ז אינו בכלל מעוות לא יוכל לתקון דאינו מתיחס אחריו".

בסימן הבא מובאת תשובת הרצ"ה קלישר:

"ומה שכתב באות י"ט דהפי' בעזרא זרע קודש הישראלים בעצמם (יא), מלבד שלשון זרע משמע על זרעם ולא על עצמם, ועוד דעצמם כבר אמר כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם, מה ת"ל עוד זרע קודש אם לא כלשון זרע בכל מקום, ועוד שהי' די לומר והתערבו בעמי הארצות שהי' מוסב עליהם כמו ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם שם מוסב על עצמם, אבל באמרו זרע קודש הוא חוץ מעצמם ומלבד כל הנ"ל יש לדייק ע"פ דקדוק, כי ויתערבו הוא עבר ע"י וי"ו ההיפוך מעתיד לעבר, והתערבו הוא עתיד ע"י וי"ו ההיפוך מעבר לעתיד כמו והי', הי' עבר, והי' עתיד כן התערבו עבר והתערבו עתיד, ואם על עצמם כבר נתערבו אבל בורעם שייך עתידות יותר ויותר.

"ומ"ש באות כ' על ראי' מזרע אברהם (יב) דהו"ל לר' יעקב בירוש' להביא ראיה ממקרא זה, לא אדע מה ראיה הא ממקרא זה לא מוכח שהולד כמותו, רק שאע"פ שלענין יחוס הולד כמותו, מ"מ זרעו עדיין הוא ומצוה לחוס עליו כמו שזכותו הגין בעדו שנתגדל ישמעאל עד מאד, ובכל עת שאין ישראל באדמת קודש ישמעאל זכה בה כדאיתא בזה"ק וכנראה לעינינו. וא"כ אף לפי דרכו שיש לו רק יחוס עמו מ"מ כיון שראינו שזכותו גרם לו לחיי עוה"ז, כש"כ שזכותו יגן בעדו להביאו לחיי עולם אם אפשר, וכ"ז אפי' למ"ד דרך לחומרא האבות כישראל וכש"כ לדעת רמב"ן וסייעתו דאף לקולא הם כישראלים, ועוד אפי' למ"ד אין

חבל נחלתו

באמת והתערבו הוא עבר כשהיה רק הוי"ו הוא וי"ו החיבור ולא וי"ו ההיפוך ודבר שפתיים רק למוותר להאריך בזה. אכן על הכלל אומר לו יהיבנא לי' כל דבריו האם מדקדוקים ופירושים בתנ"ך אנו נסמוך בדין גדול מן הדינים אשר יוכל להיות תלוי מזה איסור אשת איש אתמהה.

"(יב) גם אני אמרתי כן שיש לו איזהו יחס והבאתי דברי הספורנו ואיני יודע מה השיב ידידי נ"י ומה שהביא בשם זזה"ק בזה אין לי שום ידיעה ולצעיר כמוני די בעיון בנגלה.

"(יג) אחר המחילה ק"ו פריכא הוא ומה שייכות יש זה לזה, בממזר הוא בנו והוא מעוות מעיד נגדו כי הוא אביו אבל בן הנכרית אינו מעוות כזה באשר אינו שייך לו כלל רק לה".

הנה, כי כן המחלוקת נטושה בין גדולי ישראל בדבר נכרים בני ישראלים להקל בגיורם, ואין לנו לבוא ולהכריע, מה גם שרוב הפוסקים לא נטו להקל בכך.

ו. רבים מן האחרונים נסמכו על תשובת הרמב"ם (פאר הדור סי' קלב, בלאו סי' ריא) שהתיר לנטען על השפחה הנוכרית לגיירה ולשאת אותה. ועי' שו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' קט) שהביא תשובה זו ואחרונים הנסמכים עליה. וכן דן המהרש"ם בנושא הגיור שלכאורה אינו לשם שמים והביא תשובת מהר"ש קלוגר ז"ל בשו"ת טטו"ד (מה"ק סי' ר"ל) "דבכהאי גוונא שביד הבעל להשתמד ר"ל אם כן כשהאשה מתגיירת הוי לשם שמים ועיין שם עוד שאר טעמים ועי' תוס' יומא דף פ"ב ע"ב בעובדא לר"ת התיר לישראלית, שהמירה ונשאת לעכו"ם וחזרה בתשובה והעכו"ם נתגייר לקיימה ע"ש הרי שקבלו להעכו"ם להתגייר בכה"ג..."

וכן בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' כח) מסתפק האם ראוי לגייר כן לכתחילה משום שאין קבלת מצוות וז"ל: "וע"ד הגירות בכלל שנהגו לגייר את הנשים הנכריות שנשארו לישראל, אשר באמת מצד הדין אין ראוי לגיירן, כיון שכונתן לשם אישות וגם אחרי הנשואין אסורה לו כמבואר בתשו' הרשב"א סי' אלף ר"ה, במקום אחר צדדתי להקל ומצאתי יסוד לזה בתשו' הרמב"ם פאר הדור סי' קל"ב, וכן פסק בתשו' טוב טעם ודעת מהגאון ר' שלמה קלוגר הלכה למעשה, אולם דא עקא שאין קבלת מצוות אחרי שהוא אומדנא דמוכח שלבם בל עמם ויתנהגו בחלול שבת, באסור נדה נבלות וטרפות, כמו שכתבתי במכתבי הקודם. וכבר התעורר בזה הגאון מוה"ר יצחק שמעלקיש בספרו בית יצחק חיו"ד והעלה להלכה שאין לבי"ד כשר להזדקק בזה".

ומש"כ בסוף תשובתו הנ"ל הוא שלא להרעיש בהתנגדות אבל לא קבלם לכתחילה.

ועי' עוד בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה סי' סה) שכתב קונטרס בעניני גירות וסוגיו ובעיקר שם בפרק ג בסוגי הגירות שאף הוא נוטה להקל עפ"י הרמב"ם הנ"ל ועם זאת הכל על בסיס אישי ולא בחדא מחתא כל הגרים.

ז. עמדה לפני האחרונים השאלה מדוע עזרא הסופר לא גייר את הנשים הנכריות ובניהם אלא הפרישם, וכתב על כך בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה סי' טו): "ועולה בדעתי כעת ליישב שהוא מפני שהדור היה פרוץ הרבה בכך ופשה הנגע בממדים גדולים וגם יד השרים והסגנים היה במעל זה ראשונה, ולכן חששו מאד לבל יאמרו התירו פרושים את הדבר, לתת יד בעקיפים לנשואי

תערובות שיוכשרו אח"כ ע"י גירות לפנים, ומצאו דאדרבה משום עת לעשות לד' יש להבדילם בכל מחיר ולמנעם מלבוא בקהל ד', ולכן נהגו אתם בכל חומר הדין ולא קבלו מהם שום גרים, בידעם שאיך שלא יהיה נובע עיקר סיבת רצון התגיירותם בגלל איזה דבר מהבלי העולם (כלשונו של הרמב"ם בפ"ג מאיסור"ב) ולא לשם שמים מתוך אהבה טהורה לעם ישראל ודתו.

"ושב מצאתי בספר קונטרס כתורה יעשה להרב שלום קוטנא ז"ל אב"ד דאייזענשטאדט ד' ב' ג' שכבר הקדימיני בזה לבאר דאילו א' או ב' או מעט יותר הי' עושין כן היו מקבלים אותם, אבל המניעה היתה בזה שהי' מרבים מהעם ויד השרים והסגנים במעל, ורובי הזרים הנספחים עד"ז הי' לפח ולמוקש לשארית העם, ועיי"ש שמעיר גם סברא חדשה לומר דמכיון דעיקר קבלת הגירות בזה"ז דליכא סמוכין הוא מטעם דאגן שליחותא דקמאי עבדין, א"כ י"ל דכ"ז ניחא באלה דידיעין בודאי דבלב שלם ונפש חפצה ומשכלת באים להתגייר, אבל בכגון אלה שידעיין שיהו למורת רוח חכמי התורה ויפריעו את ילדי ישורון ממלאכת העבודה הקדושה כבנים לא אמון בודאי בדרך זה לא עבדין שליחותייהו, עיי"ש, ואכמ"ל ביתר הדברים שכותב שם.

"אמנם לפי המשמעות הפשוטה מדברי הגמ' ביבמות ובעיקר מדברי התוספתא אין קושיא כלל על מה שלא גיירום בימי עזרא ונחמיה, כמובן, אבל הקושיא היא לכמה מספרי הפוסקים האחרונים שהתירו בכגון דא כמוזכר בספרי שם, אבל לפי הנ"ל יתיישב שפיר גם אליבא דידהו.
 (ג) ומתוך כל הנ"ל אמשיך לומר בזה,

דאע"פ שגם אנכי הראתי לדעת ולהוכיח בספרי הלכות מדינה שם על צדדי היתר שאנו מוצאים בדברי רבותינו הפוסקים ז"ל על כגון שנולדו להם בנים ועל כגון שהתחתנו כבר בנימוסיהם, וביארתי בע"ה באר היטב גם שיטת רש"י ויתר הראשונים ביבמות ד' כ"ד, וכן ראיתי בזה כעת בספר נהר מצרים ה' גרים שאחרי פרטו בסעיפים קודמים החקירות שצריכים לחקור את האיש או האשה הבאים להתגייר בכדי להוכיח אם כוונתם לשמים, מוסיף וכותב באות ה' מעשה רב וז"ל: החקירות האלה לדעת על איזה סיבה הוא בא להתגייר אנחנו עושים כן תמיד בבוא לפנינו נכרי או נכרית פנויים להתגייר אנחנו חוקרים אחרי סיבת התגיירותם, ואם נתברר לנו סיבתם שאין גירותם לש"ש (=לשם שמים) אין אנחנו מקבלים אותם כלל, אך בנדון שאיש ישראל נלכד באהבת בת הנכר וישב עמה כמה זמן ואי אפשר שיתפרדו, ויש גם שהולידו בנים ובנות מן הנכרית, ואח"ז נוססה באיש רוח טהרה לגייר את אשתו הנכרית והיא גם היא תחפץ להתגייר שלא תחפץ להתפרד מבעלה או מבניה, כאשר בעוה"ר ענין כזה הוא חזון נפרץ בזמן הזה, אנחנו מקבלים לגייר את האשה והבנים, והגם שכל מבין יודע סיבת גירות האשה, וזה מכמה טעמים האחת להציל את האיש מאיסור נעג"ז (=נדה שפחה גויה זונה), וגם לטהרת זרעו מכאן ולהבא כי ולד שפחה כמוה כידוע, וגם לגייר את בניו אשר הוליד, שנית כי חוששים אנחנו שאם לא נקבל אותה להתגייר ילך החבל אחר הדלי וח"ו ישתמד וימיר דתו הבעל כי יהיה אח"ז אנוס בדבר למען ישא אותה בדת הגויים למען תכיר הממשלה את בניו ליורשי נכסיו אחריו, כי בלי נשואין אין

חבל נחלתו

העומד, שאז רק אז יש איזה מקום לדיונים ולתלייה לומר שסופן לעשות לשם שמים.

וגם אז כפי שכותב הב"י תלוי הדבר לפי ראות עיני ב"ד ושיקול דעתו בדונו במיוחד על כל מקרה ומקרה שבא לפניו לפי המקום והזמן ואופן קבלת תנאי הגירות, והתאמתם עם מסגרת הלכה, אבל בכגון התיאור השחור משחור שמתאר כת"ד מהנעשה בשטח זה במחנהו שפשתה הספחת בממדים ענקיים, נראה לי שכל בכגון דא לא נאמרו וגם אין מקום לצדדי היתר שדנים בזה, ואדרבה על בכגון זה מצויים ועומדים רבני ישראל הקרובים אל החלל לעמוד בפרץ ולגדור מחיצת הכרס שנפרצה, ומהב"י הנ"ל גופא הוא שאנו למדים גם זאת שהדבר תלוי בראות עיני הדיין אם הוא עת לרזק. "וצדק כת"ד בכתבו שאין יסוד בהלכה לומר בכגון דא לב"ד חטוא כדי שיזכו העבריניים ונצילם מחטא יותר חמור, ודלא כדברי הנהר מצרים הנ"ל. וכאשר נביא בזה עוד להלן בדברנו, ובפרט שלפי המציאות העגומה בחיי הרוח של זוגות כאלה רחוקים הם ובניהם בתכלית ריחוק מהדת היהודית ומשמירת דיני מצותיה וחקיה, – ויודע אנכי ועד על מקרים בכאן שהנכריה ידעה כבר יותר מדיני יהדות מבעלה היהודי – ונקל בעיניהם לעבור על חמורות כקלות, אם כן במצב כזה מי לידינו יתקע ויערב לנו שזה בכלל זכיה אם ימשיכו להיות בוועלי נדות וכדומה בעבירה על איסורים הכי חמורים שניהם גם יחדיו, ומי הוא זה אשר יקבל על עצמו לקבוע לנו שלזה יקרא בכלל גירות?".

מסקנה

נראה לענ"ד שכיון שענין זרע ישראל לא נתקבל בפוסקים מן הראוי לא

הממשלה מכירתם לבנים יורשים כפי החק, ועוד כמה טעמים שאין פה מקום ביאורם, וע"כ אנחנו מעלימין עין ומקבלים אותם, ואחר שנתגייר משיאים אותם זה לזו בחופה וקידושין וכתובה כדמו"י ואת הבנים נגייר אותם כדינם, וכן עשו גם הדורות שקדמונו, וכאשר כתב כ"ז רב אח"ג בספרו נוה שלום הל' גרים סעי' ב' יעו"ש בדבריו המצודקים, וכ"כ בספרו הנד"מ תע"ל ח"ג סי' כ"ט ול' יעו"ש וכן עשינו פעמים רבות, כי לדאבון לבב אין ביכלתנו להעמיד דגל הדת על תלה, וזאת אנחנו עושים בנדון כזה שאנחנו מתנים ומבארים להאשה המתגיירת שאפי' אם הבעל אשר עמה לא יחפוץ לשאת אותה אחרי זאת ויעזבנה לנפשה, היא מקבלת הדת מרצונה, ואין סיבת גירותה תלוי בסיבת נישואיה עמו, והיא אומרת כן, ואע"פ שאנחנו יודעים דברים שבלב, אין אנחנו מדקדקים הרבה, ועת לעשות לה' הפרו תורתך כתיב עכ"ל. וכן להלן בדבריו באות ל"ד מדי דברו בדיני הבחנה לגרים מזכיר בתוך דבריו וכותב הנה בענין היתר נישואיה עמו אחר שנתגיירה כבר כתבתי לעיל סי' ה' דאנן בדין מוכרחים לקבלם מפני תקנת השבים וסמוכין דידן על רבינו הרמב"ם בתשו' סי' קל"ב וכאשר הבאתיו לעיל בדברי ראח"ג הרה"ג המחבר נוה שלום יצ"ו ובתע"ל ח"ג יעו"ש ועיינתי על כך גם בגוף ספר תע"ל. ועיין בזה גם בספר בית נאמן קו' בנין ירושלים סי' א' ובמ"ש בשם הגאון ר"י ליפשיץ ז"ל אב"ד קאליש שהסכים על ידו להתיר לגיירה ולישאנה עי"ש.

"אבל לפענ"ד לכל זה יש מקום דוקא כאשר נקרה מקרה או כמה מקרים לא מתמידים כאלה, ועכ"פ כשאין הפרוץ מרובה על

ענין השיירות הצבאי הוא ניתן להילקח בחשבון אבל לא כגורם מכריע שבגללו יש להקל בקבלת הנכרי לעם ישראל.

להתחשב בכך בקבלתם לגיור, אא"כ הם מביעים רצונם להיכנס לעם ישראל ולקבל על עצמם את האמונה בקב"ה בישראל ותורתו ולקיים מצוותיו. לגבי

תשובה לרב אמסלם

אענה בקצרה על תשובותיו. לגבי שיטת בית דוראן לגבי גיור אעסוק בכך להלן. לגבי תשובות שהביא לא ראיתים ובמאגרי התשובות הממוחשבים שבידי אינם בנמצא, ואיני נמצא בספריות ויכול לעיין בתשובותיהם. וע"כ התרשמתי היא שרוב הפוסקים אינם מתחשבים בטענת 'זרע ישראל'. ולעצם הענין, איני יודע אם בדורנו אנו נצרכים לטיעון זה. ואפרש דברי:

כאשר חכמי ישראל בדורות השונים נזקקו לטיעון של 'זרע ישראל' היה זה מצב של יחיד המצוי בקהילה יהודית והוא עפ"י יחסו נכרי אשר יצא מגזע ישראל ולכן רוצה לשוב לבית ישראל, כאן יש מקום לטעון שצריך לפתוח את הדלת יותר משאר גרים ולא לסגור בפניו מכיון שרוצה להתגייר ויש לו שורשים גנטיים יהודיים. כמו"כ היו מקרי 'בדיעבד' של נישואין אזרחיים עם נכריות, שרבני הקהילות, בהתבסס על תשובת הרמב"ם, התירו את הגיור לשם אישות כדי להציל את האיש מהתבוללות, וסופה של משפחה שנשתקעה בכשרות בישראל

שלחתי לרב (חה"כ) חיים אמסלם הי"ו את תגובתי לקונטרס שפירסם (יחיילים יגבר) ולהלן עיקרי תשובתו אלי: תחילת דבריו שתשובת הרשב"ש לא הובנה על ידי נכונה, והרשב"ש מתייחס לבני אנוסים מנכרים הבאים להתגייר ולא לבניהם מישראל שכלל אינם צריכים גיור, כפי שהביא מכמה וכמה תשובות. על מסקנתי כי רוב הפוסקים לא התייחסו למי שאביו מישראל ואמו נכריה כ'זרע ישראל' שראוי לקרבו ולגיירו ולא לדקדק אחריו, הקשה הרב אמסלם מכמה מתשובות של חכמי צפון אפריקה שהקילו בגיור והתייחסו למקרים אלו כהוצאת יקר מזולל. (מתשובות: שו"ת מים קדושים [סי' קח]; שו"ת איש מצליח [ח"ג סי' מא ומב]; שו"ת תועפות ראם [סי' נב]; משפטי עוזיאל [ח"ז סי' כ]. והעיר כי חכמי הספרדים ברובם לא סברו שקבלת מצוות מעכבת וע"כ אף אם אינו מקיים את כל דיני תורה יש לקבלו. עוד העיר על דברי שהיו גיורים המוניים של שבטים ועמים בתקופות מסוימות³.

3. על טענה זו לא אענה, ראשית איני בקי בהיסטוריה עד כדי כך, אולם לפי מיעוט ידיעתי לא מצינו גיור המוני ברצון חכמים.

חבל נחלתו

ועל כן כל אותם מאות אלפים המתגיירים ישפיעו על רוחניותו של העם להשפילה, יותר ממה שעם ישראל יוכל להעלותם ולחברם לעם.

לדעתי רק סנהדרין יכולה להחליט החלטה כזו, בדיני נפשות של כל העם. כי כדי להחליט החלטה כזו צריך מבט כללי על כל המציאות בדורנו ובדורות הבאים, מבט שמבין את עומק קדושת ישראל ואת הסיכוי והסיכון בהכנסת גרים מסוג זה. ההכרעה צריכה להתחשב בכך שכל אותם מאות אלפים יעברו על דיני תורה שחלקם חיובי מיתות בית דין, עד שישבו בתשובה. האם טובת עם ישראל מתירה הכנסת עבריינים בכמות כה גדולה לתוך עם ישראל. והאם אין בכך הכשלת מאות אלפי עיורים בדבר, בידיעה שלא יקיימו דיני תורה. לשם כך צריך מבט של בית הדין הגדול ולא מבט של רב אחד, גדול ככל שיהיה. ובע"ה כאשר יתחדש לנו בית הדין הגדול יהא לו כח לכופ לדיני תורה.

הבאתי בתשובתי הקודמת לרב אמסלם כמה מתשובות האחרונים לגבי עזרא הסופר שהיה במצב דומה לדורנו, ובכ"ז לא פנה למוצא של גיור כולל, אלא דוקא הבדלות מהנשים הנכריות. ומן הסתם אף הוא שקל זאת והחליט שלא זו הדרך הנכונה לדורו⁴. ומן הסתם אף בדורו של עזרא מי שרצה להתגייר בלב שלם – התקבל, ואלה שלא רצו הורחקו – הנשים ובניהם. לגבי האפשרות השלישית נראה לי

ובניה הלכו בדרך תו"מ בהשפעת הגיור והקהילה העוטפת את המשפחה.

לא זאת השאלה העומדת על הפרק בימינו. המדובר במאות אלפי נכרים (שרובם לפי עדות הרב אמסלם יצאו מ'זרע ישראל') שיושבים במדינת ישראל עפ"י חוק השבות (שחוקק שלא עפ"י ד"ת) וקבלו אזרחות ישראלית, כשהקהילות בהן רוב העולים הללו חיים הן קהילות חילוניות שאינם יודעים מיהדותם כמעט כלום, ובודאי שלא מקיימים מתוך הכרה תורה ומצוות. בפנינו עומדות שלש אפשרויות עיקריות ביחס למאות אלפי נכרים אלו:

א. לדחות את כולם, ורק מי שבא בלב שלם ומקבל עליו את המצוות לקבלו, וללא התחשבות ב'זרע ישראל'.
ב. לקבל את כולם כגרים בלא שום דקדוק כיון שהם מ'זרע ישראל'.
ג. לקרב את כולם כיון שבאו מ'זרע ישראל' אבל לקבל רק מי שבא להתגייר בלב שלם.

לגבי האפשרות הראשונה דומני שבה דוגלים 'מבטלי הגיורים', והם בודקים את הגיור למפרע ומאשרים אותו רק לאחר זמן, ואיני חושב שהיא נכונה הלכתית, כפי שהסברתי בתשובתי בספרי (ח"ה סי' כה).

לגבי האפשרות השנייה, היא ניתנת מבחינה הלכתית אחרי החלטת סנהדרין ולא החלטה מקומית. עיקר תועלתה כדי שעם ישראל בא"י לא יתבולל בנכרים בארצו. והסיכון בה שכוחו של עם ישראל מבחינה רוחנית היום אינו גדול,

4. אמנם אצל עזרא בניגוד לדורנו היה כח לכופ ולהוציא את הנכריות דבר שבדורנו לא ניתן.

ואת המוסריות הלקויה של אלכהולזים, עריות ואלימות שיובאה לארץ – החברה בישראל נושאת בכאב ויסורים. ולכן מן הראוי לבדוק כל גר האם הוא באמת רוצה ליטול חלק בעם ישראל ובתרבותו האמיתית או שכל רצונו לקיים חובות אזרחיות בלבד.

יש להוסיף שדבריו של הרב אמסלם מאד תקפים לקרב ולא לרחק בערים בהן יש קהילות שלמות של גויים שעלו מתוקף חוק השבות, ואינם יודעים כלום מהי תורה ומהו עם ישראל. בניהם לומדים בבתי ספר ישראלים ואנו במדינתנו במסגרת חוק חינוך חובה של מדינת ישראל מגדלים דור של גויים. ואע"פ שלגבי ההורים כמעט ולא ניתן לעשות דבר, הרי לגבי בניהם כל זמן שהם מצויים בתוך מסגרות חינוכיות היה ראוי לקרב וללמד יהדות ולנסות לגיירם. אולם גם גיור זה צריך להיות מתוך רצון חופשי לשם הצטרפות לעם ישראל באמת ולא רק כמסגרת אזרחית חיצונית.

שהיא האפשרות הרצויה בדורנו (ונראה לענ"ד שאף הרב אמסלם מסכים עמי). הקירוב צריך להיות של כולם כיון שיצאו מזרע ישראל, הגיור צריך להיות על בסיס אישי ולא מצד הייחוס הגזעי של 'זרע ישראל'. והשאלה היא כמה להקל בגיורם, האם להסתפק בעצם חייהם במדינת ישראל ושמירת חוקיה (החילוניים!) כמודד לגיור⁵. לענ"ד אי אפשר להסתפק ברצון בלבד ללא כל הבנה וקבלה שיהדות מחייבת אמונה ומעשים. מתגייר צריך 'שינוי כיוון' בחייו, שינוי של מבט רוחני ומוסרי, שינוי של קיום הלכות כגון שמירת שבת כשרות וטהרת המשפחה, שינוי של חינוך לילדיו, ולעתים בגלל כל הדרישות הללו אף שינוי מקום מגורים וקשירת חייו לקהילה אחרת.

בלא זה אף שגירו אינו ניתן לביטול⁶ הוא קשה לישראל כספחת. הוא נכנס לתוך כלל ישראל, והעם ערב לו ולחטאיו. מלבד זה השפעתו הרוחנית לעתים רבות מקרינה על כל סביבתו,

נספח: אנוסים וגרים בתשובות התשב"ץ וצאצאיו

בדבריהם כטענתו. בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סי' מז) נשאל על דין אנוסים מבחינת ההלכה וענה: "אין בין ישראל למשומד בענין זה כלום דקי"ל

הרב אמסלם טען בתשובתו אלי שלבית דוראן (התשב"ץ וצאצאיו שהיו כולם גדולי אלג'ר) ישנה שיטה מיוחדת לקירוב 'זרע ישראל' חיפשי ולמדתי ולא מצאתי

5. הסברתי בתשובתי הקודמת שאיני חושב שניתן לראות את השירות בצה"ל כמסירות נפש כוללת על עם ישראל. בהחלט יש יחידים שמרגישים ומתכוונים לכך אבל הרוב אינם מתכוונים בכך לעמך עמי ואלוקיך אלוקי'. והם מבינים זאת כחובה אזרחית כמו בארצות מוצאם.
6. עי' בתשובתי בספרי (חלק ח סי' כה).

חבל נחלתו

אע"פ שחטא ישראל הוא... ואמרין נמי בפ' עד כמה (ל' ע"ב) הגר שקיבל עליו דברי תורה ונחשד לדבר אחד ואפי' נחשד לכל התורה כולה הרי הוא כישראל משומד נ"מ דאי קדיש קדושיו קדושין ואע"ג דאמרין בפ' השולח (מ"ה ע"ב) דגר שחזר לסורו מין הוא אפי"ה אסיקנא דקידושיו קדושין כ"ש **אלו האנוסים שהם תולעת יעקב ומתי יהודה** שאם קדש אחד מהן את האשה שקידושיו קדושין ואפי' הנולד מהן בשמדותן והוא ערל כך הוא דינו כל שאמו אנוסה אפי' היה האב עכו"ם דקי"ל בפ' כיצד ביבמות (כ"ג ע"א) בן בתן הבא מהעכו"ם קרוי בנך כ"ש אם היה אביו ואמו אנוסים... אבל בכל משומדים ובני משומדות הרי הם כישראלים גמורים לענין קדושין מק"ז בגר שחזר לסורו דהוי מין וכדכתיבנא ודבר זה ברור הוא שמשומד ואפי' בן משומדת שהוא ערל אם קדש ישראלית קדושיו קדושין גמורין כישראל גמור..."

כאמור התשב"ץ קבע זאת לגבי אנוסים ולא לגבי גרים ולא לגבי בני אנוסים מנכריות. ועוד אוכיח לקמן שלא חששו באנוסים כלל לבני תערובות, בעוד שבמציאות בימינו של עליה מתבוללת המספרים של גויים גדולים מאד.

בשו"ת הרשב"ש (סי' ססח) נשאל: "הבא להתגייר וידענו באמת שלא בא אלא לאהבת אשה בת ישראל שנתן עיניו בה, מהו מקבלין אותו או לא. ואני ראיתי בקצת ספרי המפרשים ז"ל שצריך לבדוק אחריו ואם ידוע שלא בא אלא לאהבת אשה או כיוצא בו שאין מקבלין אותו, ואם אנוסי **זמן בכלל זה** כיון שידוע שלא באו אלא לדרך זאת, עכ"ל".

והשיב: "אין מקבלין אותו לכתחילה,

דאמרין בפ"ב דיבמות אחד איש שנתגייר לשם אשה ואחד אשה שנתגיירה לשם איש וכו' אינם גרים. ואעפ"י שנפסקה ההלכה שם דכל גרים, היינו בדיעבד, **אבל לכתחילה לא משום הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך**. וכן אמרו בפרק איזהו נשך כדי שלא יאמרו לא נתגייר זה אלא מפני מעותיו של זה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה כשיבא הגר והגירות להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת ואם איש הוא בודקין אותו שמא נתן עיניו באשה יהודית ואם אשה היא שמא נתנה עיניה בבחור מישראל וכו'".

עולה מדבריו במפורש שביחס לכל גר אינו מיקל כלל אלא רק בדיעבד כולם גרים הם, אבל לכתחילה אין מקבלים אותם משום לזות שפתים כל זמן שבאים בשביל דבר אחר ולא מרצון להידבק בעם ישראל.

ומוסיף בסוף תשובתו: "מיהו זהו בגוי הבא להתגייר, אבל מהאנוסים אלו או מזרעם אין דוחין אותם מפני זה, אבל המקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה עליו נאמר אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה, ור' יוחנן אמר לריש לקיש אי הדרת בך יהיבנא לך אחתי דשפירא מנאי, שריש לקיש היה לסטים ור' יוחנן אמר לו אם תחזור בתשובה אתן לך אחותי, וחזר בתשובה ויצא ממנו חכם גדול כדאיתא בפרק הפועל".

משפטים אלו רצה הרב אמסלם לבארם **בבן אנוס מישראל מנכרית, ולדעתי אין המדובר בבן נכרית אלא בבן ממשומדת, וכך מלמדת ההשוואה לר"י ור"ל. וכי ר"ל היה נכרי ח"ו?! ובמיוחד לפי תוס' (ב"מ פד**

ע"א ד"ה אי) שר"ל היה אף קודם ליסטיותו ת"ח וז"ל: "מכאן אמר ר"ת דר"ל מתחלה ידע הרבה אלא שפרק עול תורה ונעשה עם הארץ ועסק בלסטיות, מדקאמר אי הדרת בך משמע להיות כבתחלה ולא תפרוק עול תורה מעליך, וקאמר נמי מאי אהנית לי התם קרו לי רבי כלומר מעיקרא נמי הוה קרו לי רבי אלא ששכחתי... ולכן אין מכאן שום ראיה על חובת הקירוב של 'זרע ישראל' וכל אמירתם היא דוקא בבני אנוסים מישראל.

וכן חזר וכתב בשו"ת הרשב"ש (סי' פט): "הילכך אלו בני המשומדים, כל שאמס מישראל אפילו מכמה דארי, ואפילו גוי הבא על המשומדת, זרע הבן ההוא עד סוף כל הדורות, ישראל הוא, דאי לאו דבנאתא דההוא דרא אצטרוי אצטרו, אי נמי גזרו עליהם להיות גרים גמורים גוי שקדש בזמן הזה אפילו לאחר כמה דרי חוששין לקדושי. אלמא לית להו [ל]בני אלו המשומדים דינא דגרים, והגע עצמך בן המשומדת שחזר בתשובה סלקא דעתך שיהא מותר בממזרת כדין גירי דלא אקרי קהל, כדאי' ביבמות ובקדושין, זה לא עלה על דעת, דאחינו הוא מכל מקום."

בשו"ת יכין ובוועז⁷ (ח"א סימן עה) נשאל לגבי ממזר מאנוסים (שאמו הנשואה לאחר הרתה לבן ישראל) וקובע שדינו כישראל לכל דבר והרי הוא ממזר ומותר לשאת גיורת אולם בניו יהיו ממזרים (שהולכים אחר הפגום), ויכול להכשיר את זרעו ע"י שיישא

שפחה. וז"ל: "ועמי הארצות קורים לאנוסים שחזרו בתשובה גרים ואינו כן שאין גר האמור בענין זה אלא מי שקבל עליו המצות וטבל ונתגייר אבל המשומדים הנקראים אנוסים אינם צריכים טבילה ואינם נקראים גרים אלא בעלי תשובה והאיש מהם אסור בממזרת והאשה אסורה בממזר לפי שדינם כדין ישראל ואם האנוסה הוה שנתגיירה אביה אנוס ואמה עכו"ם הולכת היא אחר האם כמ"ש למעלה ואעפ"י שנתגיירה אינה מקהל ישראל לענין ממזר שאמרה תורה עליו לא יבא ממזר בקהל ה' והממזר מותר הוא לישא אותה אלא שהבנים ממזרים שהולד הולך אחר הפסול... צמח בן הרב ר' שלמה בן הרב הגדול ר' שמעון בן החכם ר' צמח ז"להה".

עולה בבירור שמחלק בין גרים לאנוסים.

ומצינו בשו"ת יכין ובוועז (ח"ב סי' ג) בשאלה שנשאלה לאחיו ר' שמעון וז"ל: "ומאחר שנתבאר זה יש לעיין בבעלי תשובה אלו שאנוסי הזמן שבאין קצת מהם וטוענים שהם מאותם שהם מוחזקין בכהונה ורוצים לקרות בתורה ראשון אם יש לנו להעלותם לקרות בתורה ראשון או לא. "ראני אומר שאין למונעם לקרות בתורה ראשון ואפילו אנו חושבים אותם משומדים לא אנוסים אעפ"כ מכלל ישראל הם נחשבים, לפי שכל שנשתמד אפי' ברצונו מישראל הוא נחשב דהא קיימא לן במס' סנהדרין בפ' נגמר הדין ישראל אעפ"י

7. השושלת של משפחת דוראן היא התשב"ץ – ר' שמעון בן צמח דוראן. בנו שלמה הוא בעל שו"ת הרשב"ש. בני הרשב"ש הם צמח ושמעון בעלי שו"ת יכין ובוועז, ח"א לרב צמח וח"ב לרב שמעון.

חבל נחלתו

להם לנשים ומאחר שהדבר כן אין לחוש למי שבא מהם מהמוחזקים כהנים שמא אמו עכ"ם ואעפ"י שיש קצת מהם שמתערבים בעכ"ם ולוקחים מבנותיהם לנשים אינם כי אם מעט מהמעט אחד מעיר ושנים ממשפחה והעושה זה מהם הוא אצלם **מרוחק ומתועב ושוב אינם מתערבים בזרעו** כי אותו זרע הוא נחשב אצלם כעכ"ם כאשר הוא הדין כיון שאמו עכ"ם ואין אנו חוששין לאותו המעט משום דכל דפרי' מרובא פריש והוי כמו תשע חנייות מוכרות בשר שחוטתה ואחת מוכרת נבלה וכן תשע צבורין מזה וא' חמץ שבמקומן הוי קבוע וכמחצה על מחצה דמי ואם פירש הולכין אחר הרוב ומותר משום דכל דפריש מרובא פריש ומותר, **וגם בכאן נאמר כי זו שאין נושאים גויות כי אם מעט ואותן שאין נושאים עכ"ם הרבה הם מאד עד כמעט אין יחס לאותו המעט בערך אל הרוב אי"כ כל הפורש מהם ובא אצלינו לעשות תשובה מרובה פריש.** ואני מעיד במה שאני זוכר **שבימי אדוני אבי מורי הרב ר' שלמה⁸ ז"ל באה לכאן מארץ אדום א' מאנוסי הזמן** ועשה תשובה והיה שמו נסים בן אלבאלג והיה אומר שהוא ממשפחת כהנים ועל פי מי שהעיד שהיה מבני אותן שמוחזקין בכהנים הניח אותו א"א הרב ז"ל לעלות ולקרות ראשון בתורה ולא חש לשום דבר".
הא קמן שמביא ראייה מאביו הרשב"ש שלגבי בני האנוסים סמכו על חזקה ורוב שאינם מבני נכריות ואף חוזרים לכהונתם. וכן הוא מוסיף: "ואחר שנתבאר הדין אחזור ואשיב על דבריכם במה שכתבתם

שחטא ישראל הוא וכדאמרי אינשי אסא קאי ביחלף אסא שמיה ואסא קרו ליה...". מדבריו עולה שהם נחשבים לישראל וממילא נשארו בחזקת כהונתם. אולם מוסיף לגבי יחוסי האנוסים וחשש נישואי תערובת אצלם:

"וגם אין לחוש לכהן זה שמא אין אמו מישראל אם אין העד או העדים מעידים באמו שהיא מישראל ואומרים שאין מכירין אם היא מישראל או לא **לפי שחזקת כל האנוסי' אינם נושאים גויות ודבר זה מפורסם לנו שהם מתנהגים בכך...** גם אנו ג"כ נדון ע"פ חזקה זו המפורסמת לנו שאין האנוסים נושאים נשים נכריות אשר לא מזרע יש' המה כי אם מבנות האנוסי' כמותן. "ויש להביא ראייה שאנו סומכים על חזקה זו ממעשים בכל יום וכל מקום ובפני גדולים שכל הבאים מהאנוסים לשוב בתשובה אין אנו מצריכין אותו כי אם מילה בלבד לא טבילה מטעם שאין אנו חוששין שמא אמו גויה ואם היה מקום לחששה זו היינו מצריכין טבילה עם המילה לכל מי שבא מן האנוסים לעשות תשובה ולשוב לדת ישראל לפי שכיון שאמו גויה אעפ"י שאביו מן האנוסים שנחשבים כיש' לענין זה לא היה נחשב הבן אלא עכ"ם לפי שאין בן בנך הבא מן הגויה קרוי בנך כמו שכתבתי למעלה... וכיון שאלו האנוסים שבאים לשוב בתשובה אין אנו מצריכים אותם ולא הצריכו אותם הגדולים ז"ל שקדמונו כי אם מילה בלבד א"כ לא חששו לשמא אמם גויה וסמכו על החזקה הזו שאין האנוסים מתערבים עם העכו"ם לקחת מבנותיהם

8. הרשב"ש, עי' הערה 7 לעיל.

מעידים באמו שהיא מישראל, **לפי שחזקת כל האנוסים אין נושאים גיות ודבר זה מפורסם לנו שהם מתנהגים בכך** וכיון שנודע לנו חזקה זו והם מעידים זה לזה שבזה הם מתנהגים דור אחר דור מזמן הגזרה עד היום הזה היא חזקה זו חזקה לדון על פיה בכל אנוס הבא לעשות תשובה כשם שמחזיקין אותו שאביו מישראל כך מחזיקין אותו שאמו מישראל ואינה גויה.

”...וכן בכאן נאמר כיון שאין נושאים גיות אלא מעט ואותן שאין נושאים גיות הם הרבה מאד עד שכמעט שאין יחס לאותו המעט בערך אל הרוב א”כ כל הפורש מהם אצלנו לעשות תשובה מרובה פריש ומזרע ישראל קאתו ואשתו זקוקה לאחיו המומר.”

ומסכם: “נמצינו למדין מכל צדדין אלו שבני אלו האנוסים ישראל הם נקראים אפילו עד כמה דרי לענין קדושין וגטין ויבום וחליצה, ולא שמענו באחד מן הגדולים אשר קדמונו שהורה להקל בזה וכל המקל בדבר שבערוה צריך להתישב בדבר ולא יסמוך על סברתו שהרי הראשונים שהיה לבם פתוח כפתחו של אולם לא מלאם לבם להורות להקל, כ”ש דורות אלו שאין להם יחס לראשונים כקוף בפני אדם כי דבר הערוה לא ניתן לתשלומין.”

עולה ברור מדברי חכמי בית דוראן שהבדילו היטב בין גרים לאנוסים, ומה שהזכירו זרע ישראל ותולעת יעקב המדובר באנוסים בני ישראל ולכן ודאי שהמשיבם בתשובה זכות גדולה מאד בידו, אבל לגבי גרים הבאים מנכרים הבאים להתגייר לשם אישות או ממון כתבו במפורש שאין מקבלים אותם לכתחילה. ולכן לא מצאתי בדבריהם בסיס לטענת הרב אמסלם שכבי’ קבעו שיש לקבל מי

לפסול מהכהונה אותם שבאין מהאנוסים ואומרים שהם מוחזקים בכהנים תחלה כתבתם זה לשונכם על ענין אלו הגרים שבאין ממלכו’ קטלאן וקשטייליא ופורטוגאל להתגייר ולהכנס תחת כנפי השכינה ואומר כל אחד מהם שאני כהן וכו’ וזה תורף לשונכם.

”המענין בדבריכם ימצא בהם שגגה גדולה שחס וחלילה להם לישראל בכל מקומות מושבותיהם להיות טפשים להעלות לקרות בס”ת ראשון בתורת כהן מי שהיה עכ”ם ונתגייר וכן לא יעשה בישראל וגם העכו”ם שנתגייר לעולם אינו יכול לטעון ולומר שהוא כהן ומדיכן באה לו הכהונה הזאת... א”כ שגיתם בזה שקראתם לבעלי תשובה מאנוסים בלשון גרים. ולענין עקר הדין בשאלתכם כבר כתבתי לכם למעלה מה ש”ל בזה.”

אם נסכם דעתו ודעת משפחת דוראן נראה שאין להשוות בין גרים לאנוסים. אנוסים עד שלא נודע לנו בפירוש שהמדובר בבני תערובות הרי הם כישראל ואינם צריכים גיור, ואם לא נמולו צריכים מילה ככל אחד מישראל, וכן קידושיהם קידושין, ואם אביהם כהן חוזרים לחזקת כהונתם. וכן השיב בשו”ת יכין ובוועז (ח”ב סי’ יט).

וכן בשו”ת יכין ובוועז (ח”ב סי’ לא) חוזר על אותם יסודות ומסיק: “ואחר שנתישב זה שקדושי אלו בני האנוסים אפילו עד כמה דורות כשבאים מאנוסות קדושיהן קדושין לפי שבקדושתן קיימי ונקראים אחים אם כן ה”ה והוא הטעם לענין יבום וחליצה שתהא אשת אח המומר זקוקה לו.”

ומוסיף: “זאין לחוש לבעלי תשובה אלו ולומר שאין אמם מישראל אם אין עדים

חבל נחלתו

שאמו נכריה אפילו אביו מישראל ללא ביחס לנאמנות עדות אנוסים באיסור והיתר ולא
אבחנה. (בתשובות בית דוראן יש עוד תשובת הבאתים כיון שאינם קשורים לענייננו.)

סימן לד

צדקה שניתנה בתורה הלואה והוחזרה

שאלה

אדם לא יכל לעבוד בעבודתו הקבועה בגלל טיפולים רפואיים, והיה נצרך לעזרה כספית למחייתו. חבריו אספו סכום כסף גדול. כיון שהוא לא הסכים לקבל צדקה, חבריו נתנו לו זאת בתור 'הלואה'. לאחר שנה ויותר הוא ניגש ל'מלוה' והחזיר את הכסף שניתן לו.

השאלה היא מה צריכים לעשות בכסף, כיון שתורמי הכסף אינם זכורים לגבאי, ואף מי שידוע, לא זכור לגבאי כמה כסף הוא נתן.

תשובה

א. הגמרא במסכת כתובות (סז ע"ב) אומרת: "תנו רבנן: אין לו ואינו רוצה להתפרנס, נותנין לו לשום הלואה וחרוזין ונותנין לו לשום מתנה, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: נותנין לו לשום מתנה וחרוזין ונותנין לו לשום הלואה. לשום מתנה הא לא שקיל! אמר רבא: לפתוח לו לשום מתנה". ומקור הברייתא מתוספתא פאה (פ"ד הי"ב) ושם נוספה דעה נוספת: "ד' שמעון אומר אומרין לו הבא משכון כדי לגוס את דעתו".

היינו, לפי חכמים, מנסים לתת לו במתנה ואם אינו מוכן נותנים לו בהלואה. וכך באר זאת המאירי: "אם אין לו ואינו רוצה להתפרנס מרוב צניעותו פותחין לו

לשום מתנה ואם אינו רוצה נותנין לו לשום הלואה ואין גובין ממנו ואין פותחין לו לשום הלואה שאם כן יתיירא שמא יבקשו ממנו. ולא עוד אלא שאם ידענו בו שיש לו משכון ואינו רוצה לקבל אומרין ללוות על המשכון שמתוך כך אינו בוש ודעתו עומדת עליו בגבהותו וזחיחותו ר"ל שררתו וזהו שאמר כדי שתזוח דעתו עליו, ואחר כך מחזירין לו משכונו. אבל אם יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו".

וכן פסק הרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ז ה"ט): "עני שאינו רוצה ליקח צדקה מערימין עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה".

וכן נפסק בשו"ע (יר"ד סי' רנג ס"ט): "עני שאינו רוצה ליקח צדקה, מערימים ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה".

ולכן יפה עשו חבריו שללא ידיעת הסוגיא, נתנו לו לשם הלואה כביכול בלי שכוונתם היתה לגבות את מתנת הצדקה. ולכן נראה שאף אם אחד התורמים יבקש את השבת כספו אין צריכים לתת לו מעיקר הדין את הממון שתרם בזמנו, שכן הוא נתן לשם צדקה ולא לשם הלואה.

ב. לכן נראה שאין צריך להתייחס לממון המושב ע"י המקבל כאל החזר הלואה, אלא כמתנה לצדקה. והשאלה היא מה צריך הגבאי לעשות עם הכסף שהביא מקבל הצדקה.

נראה לענ"ד שצריך להשתמש בכסף